

Sandra Šalčė

Rinkodaros projektų vadovė, 30 m.

Liepos 17 d. Apie vidurnaktį. Lėktuve iš Kijevo į Nur-Sultaną.

Šiandien pirma ekspedicijos diena. Rytas prasidėjo su jauduliu ir pakilimu. Pirmą kartą gyvenime dalyvauju projekte, kurio prasmę jaučiu visa širdimi.

Šiandieną labiausiai prisimenu dėl „Misija Sibiras“ išlydėtuvių traukinių stotyje, šeimos ir draugų, kurie atėjo: mano vyras, sesuo, draugės, kolegos. Kokia aš dėkinga jiems už tą parodytą šilumą, apkabinius, dėmesį, jausmą, kad esi jiems svarbus. Susigraudinau, kai pamačiau savo vyrą su mūsų šunimi, jau dabar ilgiuosi visų ir Lietuvos. Grįšim po 10 dienų, bet gerokai kitokie, bent taip manau. O dabar skrendam su Nur-Sultano oro linijom kaip karaliai.

Neturėjusi niekada jokios pravardės, su naująja komanda gavau net dvi – Simona ir Indiana Džouns dėl Manvydo skrybėlės, kuri puikiai visiems tinka. Kaži, kaip čia bus su jos atidavimu.

Išlydėdama draugė padovanojo labai gražų palaikantį laišką, gintaro pakabutį. Nenusiimsiu jo. Ačiū jai. Labanakt.

Liepos 18 d. Karaganda. Truputis iki vidurnakčio.

Diena buvo labai sunki. Nusileidus Nur-Sultane mus pasitiko ambasados darbuotojas, pavaišino pusryčiais, aprodė ambasadą. Nur-Sultanas – Kazachstano sostinė – atrodo dirbtina ir negyvenama. Keistas miestas. Karštis virš 30 laipsnių, labai bijau galvos skausmo, kuris jau buvo, nes jis muša mane iš vėžių.

Važiavome į muziejų ALŽYR. Tai lageris, į kurį buvo vežamos politinių kalinių žmonos, radom kelias lietuviškas pavardes atminimo akmenyje. Tvarkėm ir ieškojom lietuviškų kapų Nur-Sultano kapinėse, radom 5 lietuviškus kapus ir ant vieno iš jų palikau savo apyrankę, kuri Lietuvos vėliavos spalvų. Manau labai simboliška palikti čia lietuviškus ženklus.

Kapinėse žolės braižė kojas, prasidėjo alergija, todėl pasišoviau eiti ieškoti lietuviškų pavardžių kapinių knygose. Kapinių knygos storos, sunkiai perskaitomos ir dulkėtos.

Pačios miesto kapinės labai neprižiūrėtos, netvarkingos. Prie kiekvieno kapo staliukas prisėsti ar išgerti.

Po visko sėdom į mikroautobusą ir išvažiuoju į Karagandą. Šiandien valgėm „belenką“ ir „belenkaip“, bet sriubytė, virta mūsų virtuvės komandos ant laužo, buvo nuostabi.

Antra diena atrodo, kaip vis dar besitęsianti pirmoji.

Esame sodyboje pas Vitalijų, kuris yra lietuvių kilmės, bet nelabai kalba lietuviškai.

Einame miegoti. Labanakt.

Liepos 19 d. 22:44 val. Vis dar pas Vitalijų Karagandoje.

Šiandien trečia diena kartu su „Misija Sibiras“ čia, Kazachstane, Karagandoje. Atrodo, jog čia viskas kitaip nei įsivaizdavau. Komandos draugai labai darbštūs, gabūs, viską moka. Klausiu savęs, ar tikrai prisidedi pakankamai prie komandos. Buvimas čia su sutiktais naujais žmonėmis bus didelė pamoka gyvenime.

Tuo tarpu, jei rašant apie šiandieną, tai aplankėme Karlagą (visos lagerių sistemos valdybos pagrindinį pastatą / muziejų). Suremontuotas, gražus, bet tuo pačiu ir baisus. Kazachai turėjo du badmečius, tai tas pats, kas Ukrainoje holodomoras.

Iš muziejaus, kuris parodo sovietų valdžios baisumus, vykome į Mamyčių (Mamočkino) kapines, kur buvo laidojami vaikai iki 3 metų amžiaus. Pridėta žaisliukų, baisu. Mamos lageriuose sužalodavo savo vaiką ar vaikus taip, kad liktų kuo didesnis randas. Trijų metų sulaukę vaikai būdavo atimami, tad mamos norėdavo bent tokiu būdu vaiką pažymėti, kad išėjus iš lagerio vėliau galėtų jį atrasti.

Vykome ir į Dolinkos lagerio senąsias kapines. Jose radome moters kapą su lietuviškais užrašais bei ažuolo lapais. Pačios kapinės didelės, su dideliais tarpais tarp kapų, tačiau praeinamos.

Dar vėliau vykome į vienas Karagandos kapines, kur ieškojome Jurgio Dirvonskioukters kapo. Deja neradome, tačiau gal dar grįšime. Stovykloje jau visai šauniai įsirengėme, Egidijus sukonstravo dušą, tuo labiausiai džiaugėsi merginos. Šiandien atrodo, jog viskas einasi šauniai. Vaikiniai pradėjo gaminti koplytstulpius, merginos rašo dienoraščius. Norėtūsi eiti miegoti, tačiau galbūt dar ką nors padėsime vaikiniams, labiausiai skauda galvą.

Kaip man patinka, kad už mūsų stovyklavietės esančios tvoros yra didelė gatvė ir važiuoja mašinos, man tai kaip muzika, šalia svirpia svirpliai. Šiandien radome 5 lietuvių kapus, labai malonu juos rasti. Ant vieno kapo užrišau ir aš Lietuvos vėliavėlę, gera ją uždėti.

Liepos 20 d. 23:34 val. Karaganda

Šiandien buvo labai įdomi diena. Pirmiausia susitikome su čia gyvenančiu lietuviškų šaknų turinčiu Dmitrijumi. Jis save laiko kazachu, nekalba lietuviškai, tačiau jo seneliai iš Lietuvos. Jis mus nuvedė parodyti šachtos, kur kasama anglis, čia jis anksčiau dirbo. Gamykla primena sovietų laikus. Tuo metu, kai vaikščiojome šachtos teritorijoje, po žeme dirbo 500 žmonių.

Dmitrijus padėkojo mums, jog bendraudamas su mumis kelias valandas, galėjo prisiminti Lietuvą, kuri jam kelia tik geriausius atsiminimus. Po šachtos važiovome į kapus, kuriuose radau pirmą savo kapą su dviem paminklais: vyro ir žmonos. Buvo labai smagu jį rasti, rišau Lietuvos trispalvę ir tai buvo ne paskutinis tądien rastas mano lietuviou kapas.

Po visko buvo nuspręsta aplankyti dar keletą mažų kapinaičių ir sugrįžti ieškoti Jurgio dukters kapo. Rastas kapas visus labai pakiliai nuteikė. Atrodo, kad įgavome antrą kvėpavimą, buvo nuostabu. Kapą rado Egidijus. Iš karto skambinome Jurgiui į Lietuvą pranešti, kad radome ir kaip tik esame prie jo dukters kapo. Tiek Jurgis, tiek kita jo dukra labai susijaudino. Buvo nuostabu. Vakarienei pavalgėm koldūnų, miego valandos trumpėja. Labai noriu čia būti, bet taip pat kartais svajoju ir apie namus.

Labanakt.

Liepos 21 d. 23:58 val. Vis dar Karaganda.

Šiandien turbūt buvo mažiausiai emociinga diena. Organizmas pagaliau prisitaikė prie Kazachstano ir jo karščių, atrodo, kad čia esame amžinybę, nors tik ketvirta diena. Gal toks pojūtis yra todėl, kad neturime mobiliųjų, didžioji dalis neturi net laikrodžių.

Šiandien išvyka, kaip ir dažniausiai, prasidėjo 8 valandą ryto. Vykome šukuoti kapinių, o po jų keliavome į Spasko lagerio memorialines kapines. Ten stovi lietuviams ir kitų tautybių politiniams kaliniams pastatyti paminklai. Nepaprastai graži vieta. Lygumos, o tolumoje matosi kalnagūbriai – taip gražu! Šiandien tai paliko didžiausią įspūdį.

Likusią dienos dalį buvo vien kapai, kai kurie kaip kokios džiuuglės, mat kazachaisavo kapų netvarko, sako, tokios tradicijos. Kapuose sutikome karvių bandą, tai kėlė nuostabą, bet malonią.

Šiandien taip pat lankėmės lietuvių bažnyčioje, išklausėme mišių, susitikome su lietuvių kunigu. Jam įteikėme iš Lietuvos atvežtą žvakę, šventą paveiksluką bei pakabutį su mūsų visų pavardėmis. Pavakariais dar vykome į miegamą Karagandos miesto rajoną ieškoti vieno žmogaus, kurį prašė surasti jo pusseserė, tačiau jis jau miręs, sutikome tik jo žmoną. Patirtis buvo labai įdomi. Vakare stovyklavietėje sulaukėme šiandien mišiose sutikto lietuvių kunigo. Kaip tik pataikė ant mūsų vakarienės. Šiandien radau ir dar vieną lietuvių kapą. Pradedu čia patikti, neapleidžia jausmas, kad čia esame labai senai.

Liepos 22 d. (formaliai 23 d.). 00:45 val. Paskutinis vakaras jau namais tapusioje Karagandoje.

Šiandien diena prasidėjo mūsų Dumano pasveikinimu. Duman – mūsų vairuotojas. Pasidarėme nuotrauką, įteikėm lietuviškos arbatos. Tuomet važiavome į Karabasą. Šioje vietoje yra geležinkelio bėgiai, kuriais atveždavo politinius kalinius ir iškirstydavo po lagerius. Vieta tokia, kad net emociškai ją pajauti. Vėliau joje įvyko kryžiaus, atsivežto iš Lietuvos, pastatymas.

Po šios vietos vykome į Prostornoje kaimą, kuriame yra taip pat pavadintas buvęs lageris. Šiame lageryje žuvo dalis lietuvių, tarp jų – Ferdinando Vaitiekūno tėtis, vienas pirmųjų Lietuvos karininkų.

Čia sutikę vyriausią kaimo senolį turėjome galimybę pamatyti vietinį kaimą, išgirsti pasakojimą apie lagerį, pamatyti likusius tikrus barakų likučius. Čia buvo pastatytas ir pirmas mūsų darytas koplytstulpis. Daugiausia, žinoma, prie to dirbo mūsų vaikinai. Kaip gera statyti koplytstulpį, giedoti himną, būti drauge susikabinus.

Vėliau grįžome į Karabasą statyti kryžiaus, atsivežto iš Lietuvos. Šiandiena buvo ypatinga tuo, kad važiovome pro stepes ir kalnus. Toks Kazachstanas man labai gražus, dar kvepiantis pelynu. Mes su merginomis dainuojam, vaikinai stato kryžių, leidžiasi didelė ir raudona saulė. Buvo labai gražu, nepaprasta. Toks bus mano Kazachstanas, su mano naujais draugais.

Negaliu patikėti, kad taip gera būti be telefonų, be ryšio su pasauliu. Šita patirtis nepaprasta, linkėčiau, kad ir mano namiškiai galėtų tai patirti.

Kazachstanas – tai „Misija Sibiras“ su savo stepėm, kalnais, pelynu ir nuostabiais saulėlydžiais. Tai bus nepamirštama gyvenimo kelionė, o ryt laukia pirmą kelionę naktiniu traukiniu su nakvynės vietomis į „kažkokį“ Ekibastūzą.

Saldžių. Miego labai trūksta.

Liepos 23 d. 21:40 val. Prieš išvažiavimą iš lietuvių sodybos Karagandoje.

Šiandien buvo labai trumpa ir pilna įvykių diena. Rytą pradėjau nuo ne kokio atsikėlimo, nenuėjau net į Monikos rytinę mankštą, kurią kiekvieną rytą ji mums veda. Išvažiavome į kapines, kurios buvo labai didelės. Radau du kapus, bet esame taip pavargę, todėl kai randame lietuvių kapą, meldžiamės, kad jis būtų kuo tvarkingesnis.

Iškart po kapų važiovome statyti dar vieno nuostabaus koplytstulpio į buvusio Dolinkos lagerio kapines. Statant koplytstulpį atvyko Dmitrijus – tas pats, kuris mus vedė į šachtą. Taip pat atvyko dar du lietuvių kilmės vietiniai gyventojai – AlekPakštas ir Vytautas Pakštas. Pastatę koplytstulpį sugiedojome Lietuvos himną bei sudainavom Monikos dainą. Šį kartą buvo labai jautru, man atrodė daugelis net nubraukė ašarą. Visi apsikabinom, ekspedicija šiandien jau galutinai persirito į antrą pusę,

todėl viskas atrodo įgavo pagreitį ir labai smarkiai juda į priekį. Dabar laukiu kelionės traukiniu, baugu tik tiek, jog būsime visi atskirai, bet ir įdomu, nes tai bus pirmas kartas, kai važiuosiu traukiniu per naktį.

Sekanti stotelė – Ekibastūzas. Pramoninis miestas. Dar nežinau plano, ką ten darysime, bet tikrai lankysime ir ten esančias kapines.

P.S. Alek Pakštas ir Vytautas Pakštas yra lietuviai, kuriems iš Lietuvos vežėme linkėjimus į Kazachstaną – tokia buvo visų mūsų užduotis.

Šiandien gavome ir lietaus, greitai atšalo. Laukia ilga naktis. Iki rytojaus.

Liepos 25 d. 21:47 val. Ekibastūzas.

Vakar atvykome į Ekibastūzą, nakvynei keliavome į Tautų draugystės namus. Kazachstane yra labai daug tautų, todėl pasirodo tokie namai yra beveik kiekviename šalies mieste. Tautų draugystės namai šiek tiek priminė mokyklos aktų salę. Vykome ir į kapines, jose užklupo lietus. Taigi gavome lietaus apie kurį buvome svajoję arba labiau Arnoldas svajojo, kad mes gautume lietaus.

Uodai puolė spiečiais, tai buvo labai baisu, sukando visą veidą, kiek galėjau, bandžiau gintis. Po kapų grįžome į savo nakvynės vietą, nusiprausėm ir traukėm vakarienės. Apsilankėm vietinėje kavinukėje. Grįžę išsitiesėm miegmaišius aktų salėje. Tada visi sugulė miegojom. Ryte atsikėlus Armas visus filmavo. Kartojomės dainas.

*

Paskutinę dieną Ekibastūze pradėjome nuo kapinių lankymo, tačiau buvome gana vangoki. Radę keletą kapų, papietavę susėdę ant žolės, sudeginę Arnoldo šortus (tokia jo tradicija), keliavome net keliasdešimt kilometrų į muziejų. Muziejus gan plataus spektro, galima pamatyti eksponatų nuo paleolito iki dabartinių laikų. Bet darbuotojams mūsų atėjimas buvo tikra atrakcija. Pasirodo čia nėra

buvę turistų, tad muziejuje darbuotojai vaikščiojo iš paskos ir norėjo nusifotografuoti. Muziejaus darbuotoja pasiūlė nueiti į viešą pirtį. Va čia tai buvo patirtis.

Pirtyje susirinko vien vyresnės moterys ir vaikai, jaunų žmonių nėra. Buvo labai gera nusiprausti, tačiau matant tą seną pirtį, fantazija irgi labai gerai veikia. Po pirties keliavome vakarienės. Kavinukės padavėja fotografavosi su mumis. Pavalgę keliavome į traukinių stotį, o iš jos į Nur-Sultaną.

Ekibastūzas – buvęs SSRS laikų pramoninis miestas, dabar tiesiog apleistas ir su likusiais gyventojais. Miestas įdomus, kuriame pabuvęs supranti, kaip bus gera grįžti į Lietuvą, kaip gera joje gyventi. Tačiau Ekibastūze sutikome rusų tautybės žmogų, kuris kalbėjo lietuviškai, nors gyveno Kaune tik 7 m. iki 1989 m. Pamaniau, jog tai labai geras pavyzdys prastai kalbantiems lietuviškai po keleto metų emigracijos.

Tame pačiame Ekibastūze paragavome turguje pirktą kurto (sūrio), kazachų batono, kuris kepamas, kaip blynas. Kažkaip gaila išvažiuoti, bet jau jaučiame, kad ekspedicija eina į pabaigą. Vidutiniškai miegame po 5 val. Na, ir kol kas daugiausia buvo 37 laipsniai karščio.

Liepos 26 d. Paskutinės dienos užrašai iš atsiminimų.

Išlipus iš traukinio Ekubastūzas–Nur-Sultanas, mus pasitiko Duman, mūsų vairuotojas. O kaip buvo smagu jį pamatyti. Per laiką, kurį jis mus vežiojo pirmoje ekspedicijos pusėje, labai susidraugavome. Jis klausydavo mūsų dainų, prašydavo pakartoti, kartais nupirkdavo ledų, kai jau matydavo mūsų iš nuovargio ir karščio ištysusius veidus.

Duman nuvežė mus į Ambasadoriaus rezidenciją Nur-Sultano centre. Galėjome pirmą kartą švariai po dušu nusiprausti, pasidėti daiktus ir pasiruošti susitikimui su miesto valdžios atstovais.

Vykome apžiūrėti didžiausios sostinės mečetės. Nepaprastai gražus pastelinių spalvų statinys. Na ir prieš miegąėjome patys apžiūrėti miesto centro. Sustojome vienoje iš kavinukių suvalgyti kažko gardaus, pasidaryti paskutinės vakarienės Kazachstane šventę. Labai visi susidraugavome, tapome artimi, neįtikėtina, kad ekspedicija baigiasi, kad rytoj tokiu pačiu laiku būsime Lietuvoje.

Liepos 27 d. Užrašai iš atsiminimų.

Ambasadoriaus rezidencijoje pamiegojus 1,5 val. kėlėmės ir naktį vykome į oro, kur mūsų laukė ankstyvas skrydis. Virtuvės komandai dar paskutinį kartą padėjau sutepti sumuštinį, kad komanda turėtų, ko užkasti, kai išalks. Keista, tačiau oro uostuose laikas ėjo labai greitai, nors iš Kijevo į Lietuvą skrydžio laukėme 7 val.

Visi buvome labai pavargę, tačiau grįžus į Lietuvą, žengus pro oro uosto duris ir pamačius savo artimuosius ir draugus, visas nuovargis išsisklaidė. Tos emocijos niekada nepamiršiu. Mus pasitiko kaip didvyrius, pilna žiniasklaidos atstovų, žmonės mojuoja, iš oro uostų plakatų mus sveikina sugrįžusius, o širdy toks jaudulys.

Praėję vartus sustojome ir sudainavome dainą „Būkim draugais“. Per ją vos sulaikiau kylantį gumulą gerklėje, kai dainavome Monikos dainą – buvome jau stipresni, tačiau matėme, jog susirinkę namiškiai, žurnalistai, svečiai braukia ašarą.

Buvo sunku išsiskirti su savo komanda, spėjusiais savais tapti žmonėmis, apsikabinome.

Niekas iki galo nesupras, ką mes ten išgyvenome, tą žinome tik mes patys ir buvusių ekspedicijų dalyviai, bet ta patirtis labai praturtino mane, esu laiminga už šią gyvenimo man suteiktą progą.